

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Pavli Laymann è Societate I: Theologiae Moralis
Compendiv[m] absolutissimum et in quinq[ue] libros
partitum**

Laymann, Paul

Moguntiae

5. De co[n]scientia dubia, & opinatiua.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40716

De Conscientia dubia.

Not. 1. Dubium est distinctum ab opinione, 1
sententia seu iudicio.

Dubium est cum mens anceps hæret, ut neutri parti contradictionis assentiatur. Opinio est assensus incertus, non carens saltem virtuali formidine oppositi. Iudicium excludit omnem dubitationem, vel propter evidentiam obiecti, vel propter contestantis auctoritatem.

Not. 2. Dubium aliud est iuris, & aliud facti. 2

Dubium iuris dicitur, quod est de obligatione, aut facultate legitima agendi, vel de legitimo actus valore. Diuiditur in speculatiuum & practicum. Speculatiuum dubium iuris est, in quo non quæritur directè de praxi, & de humana actione, utrum ea licita sit, necne, sed de quodam alio legitimo, V. C. Vtrum Baptismus in nomine Christi sine inuocatione Sanctæ Trinitatis sit validus. Dubium iuris practicum est, in quo directè quæritur de praxi, seu actione morali, num ea licita sit. Hoc iterum duplex. 1. Generale & abstractum, num V. C. Contractus census germanici usurarius sit? utrum liceat die festo bellare, piscari, &c. 2. Practicum practice, propriè, cum in particulari dubitatur, utrum hic & nunc mihi liceat die festo pingere, bellare. Prius, quia remotum à praxi, reducitur ad speculatiuum.

Dubium facti dicitur, in quo ambigitur, utrum aliquid factum sit necne, V. C. utrum ætas septennii completa, utrum horæ lectæ. Cæterum ex dubio facti plerunque oritur dubium iuris, V. C. utrum votum F. dubitas

A 4 Religio-

Religionis ediderit, mox incipit dubitare, vtrum obligetur. Item ex Dubio iuris, Practicum; V.C. *dubitans* Vtrum Baptismus validus fuerit, mox dubitare incipit, an repeti debeat, vtrum res fuerit sua, mox an eam retinere possit.

N Eadem diuisio, quæ est Dubii, est etiam Opinionis & Sententiæ.

§. I.

De Dubio Iuris propriè seu practicè practico.

3 **A**sert. 3. Agere vel omittere aliquid cum dubio propriè practico, semper est peccatum, probat. Rom. 14. Quod non est ex fide, peccatum est; id est, quod non fit cum determinato iudicio intellectus. Ratio 1. Omnis actus humanus rectus & honestus debet esse prudens; prudentia autem consistit in iudicio mentis definiens, quid hic & nunc licet fiat, vel non fiat. 2. Exponens se periculo peccandi, peccat eodem genere peccati, cui se exponit, qui autem agit aliquid vel omitterit cum dubio practico, id est, dubitans vtrum agendo vel omitterendo peccet, is committit se peccandi periculo. Ergo,

4 Ad rectè operandum requiritur iudicium practicum, moraliter certum, quo excludatur omnis formido oppositi. Nam prima regula humanarum actionum debet esse firma & constans, scilicet conscientia recta, quæ est actus prudentiæ, vnius ex intellectualibus virtutibus, quæ semper ad verum inclinant, at opinione aliquando fallimur. Deinde, quicumque exponit se periculo peccandi, peccat, at quicumque operans practicè certus non est, is committit se periculo peccandi, Ergo, excipe scrupulum & per-

& perplexitatem, quâ intellectus vtrumque iudicat
peccatum, & eo errore se expedire nequit.

§. II.

*De Dubio seu questione practicè vniuersali, quæ est
inter diuersas Doctorum opiniones
probabiles.*

Not. 1. Qui vni parti quæstionis opinativè as-
sentit, potest alteram nihilominus probabilem
iudicare, sed non veram asserere. Non veram dico,
quia impossibile est, vt intellectus duabus proposi-
tionibus contradicentibus directè assentiatur, sive
vtramque veram iudicet: sed hoc ipso, quod vni de-
biliter assentitur, & veram iudicat, eius contradi-
centi dissentit, falsamque iudicat, cum tamen consi-
stere potest, vt eandem probabilem censeat. Sic Do-
ctores frequenter sententiam aliquam adductis ra-
tionibus falsitatis arguunt, quam tamen probabi-
lem esse fatentur. Cæterum cui vna pars quæstionis
vel per rationem evidens, vel per fidem certa appa-
ret, ei pars opposita nullo modo probabilis videri
potest. 9.

Not. 2. Licet omnis pars quæstionis, si probabilis
sit, opinativum assensum gignere possit, tam abso-
lute id non potest in omni intellectu. Si enim tibi
pars opposita quæstionis probabilior videatur, seu
maiora rationum monumenta in illam partem per-
spicias; licet assensum omnem cohibere tunc possis,
tamen ex hypothesi, quod alteri parti assentiri velis,
necesse est, vt probabiliori assentiaris, alteri autem
minus probabili tunc assentiri non potes. Si enim
minus probabili assentiaris, seu veram iudices, hoc

A 5 ipso

ipso oppositam falsam æstimas, quod fieri non potest, dum ea tibi probabilior apparet, propterea quod intellectus iudicativus secundum specificationem non omnino liber sit, sed à rationibus seu motibus obiecti determinetur. Nec resp. Quod propositio vna ratione falsa, altera vera sit, cum veritas & falsitas intra Contradictorios terminos versantes, latitudinem non habent.

NB. Hoc axioma habet hunc sensum (propositio hæc verior, id est, verisimilior est, quàm eius opposita.
 9 Not. 3. Probabilis sententia, quæ certitudinem non habens, tamen vel gravi autoritate, vel non modici momenti ratione nititur.

Gravis autoritas est etiam vnus viri docti & probi; qui tamen talem doctrinam non temere, sed post perspecta rationum pondera, quæ in oppositum affertur possunt, amplexus est. 9.

7 Assert. 1. Ex duabus probabilibus contradicentibus opinionibus, quæ versantur circa actionem humanam, an ea sit licita nec ne, quisque in praxi, sive operatione sequi potest, quam velit, & si ipsi operanti altera speculativè minus probabilis videatur. Prob. Opinionem, quæ non est aliena à recta ratione, potest quis prudenter sequi, atqui probabilis opinio, quia nititur gravi autoritate non est aliena à recta ratione, Ergo. Speculativè magis probab. opinio nihil facit ad rem, quia cum sit incerta & fortasse falsa, non potest esse regula operationis.

Assert. 2. Ex duabus probabilibus opinionibus minus probabilis minus tuta potest sequi, prob. In moralibus operationibus, non est necesse sequi quod optimum est: sed sufficit sequi quod bonum ac tutum. At quod opinio probabilis tradit, id bonum actu-

ne tutum est. Ergo Probatur maior (cum minor certa ex dictis) tum quia alioquin consilium non differret à præcepto, tum quia nimis gravis obligatio incumberet homini operanti, si sc. quisquã examinare deberet, vtra duarũ propositionũ probabilior esset.

Sed objicies, quod *in dubiis tutior via eligenda* juxta c. iuvenis de sponsalib. & c. si quis autem di. 7. de pœnit. Tene certum & dimitte incertum. Resp. Regulam illam potius cõsilium, quam præceptũ continere. Secũdo id locũ habet in dubio practicẽ practico, vbi nisi sequar tutiorẽ partẽ, cõmitto me periculo peccati, quod non habet locũ in dubio abstracto.

Nota. Ad hanc assertionem pertinet reg. 31. in 6. Qui certus est, certiorari non debet.

N.B. Certitudinem Conscientiæ non esse speculativam ex principijs intrinsicis rei petitam: sed esse practicã, ex practicis & rei extrinsecis principijs desumptã. V.C. Sententię Doctorũ pbabiliter doceti aliquid esse licitũ agere, possũ me in praxi cõformare.

Coroll. 1. Doctor alteri consulenti consilium dare potest nõ solum ex propriã, sed etiam ex oppositã probabili aliorũ sententiã, si hæc illi favorabilior sit. II.

Coroll. 2. Si pœnitens in praxi bona fide sequatur sententiam tutã & probabilem, Confessarius verò eandem speculativè improbabilem censeat, tenetur tamen absolvere, quia Confessarius non potest negare absolutionẽ bene disposito, & nullum peccati obicem ponenti. Nec obstat si dicas Confessariũ esse superiorẽ pœnitentis, nõ enim est superior simpliciter neq; ius habet præcipiendi in omnib., sed solũ in ordine ad peccata, q̃ ad tribunal pœnitentię adferũtur. 12.

Coroll. 3. Superiori præcipienti secundum opinionem probabilem, subditus tenetur obedire etiã
contra

contra propriam magis tutam & probabilem. Si enim subditus aliquid licite agere potest, praecipiente superiori, etiam debet.

12 *Deinde*, In dubio inter superiorē & subditū praesumptio est pro superiore, arg. c. quid culpatur. 23. q. 1.

Et licet subditus dubitet, utrum superior iuste praecipiat, tamē tenetur obedire, nisi grave damnum timeatur. 12.

§. III.

De Dubio iuris mere speculativo.

13 **R**egula illa, quod liceat quamvis probabilem sententiam sequi, accommodanda non est ad quaestiones mere speculativas, qualis est de valore baptismi, V. C. si ministretur in materia, vel forma dubia & incerta, nam licet in scholis probabiliter doceatur, tamen cum sit mere speculativa, nihil dicat de operando, Et in sententia dubia periculum est, ne invalide sacramentum administratur, cum magna irreverentia.

Excipitur tamen casus necessitatis, in quo recte administratur sacramentum, perfertim unum ex necessariis, cum dubio valoris saltem sub conditione. Ita enim v. c. proles baptizatur, exerta ex utero solā manu, si periculum in mora sit, cum enim ratio dicat, ex duobus incommodis minus eligendum, in tali casu cessat periculum irreverentiae formalis. 13.

14 Non tamen requiritur in quaestionibus de valore Sacramenti exacta certitudo, sed sufficit magna probabilitas, quomodo aiunt *Doctores* ~~esse~~ sacramentum poenitentiae accipere, cum sola attritione etiam cognita, conformando se probalissima senten-

sententiæ, quod talis dolor in Sacram. sufficiat, quia opposita sententia negans attritionem sufficientem valde improbabilis est: quia sequeretur hominem nunquam iustificari per ipsam susceptionem Sacramenti Pœnitentiæ, cum iam ante per contritionem eum iustificatum esse oporteret, quod tanquam improbile communiter iam rejicitur. 13.

De Medico & Chirurgo.

Medicus in curando infirmum sequi debet sententias certas & securas, relictis incertis ac dubijs. Ratio; quia Medici officium & lex charitatis ita postulat, ut adhibeantur remedia, quæ ad propositum sanitatis finem magis idonea sunt, id est, profutura non obfutura iudicantur.

Quod si nulla nisi dubia & periculosa medicamenta suppetant, & Medicus intelligat, certò moriturum infirmum, nisi medicamentum adhibeatur, non carens quidem periculo accelerandæ Mortis, iunctum tamen cum probabili spe conferendæ sanitatis, adhibere poterit. Adrian. ex Galeno. 14.

De Iudice in Causa dubia.

Iudex debet sententiam ferre, quæ inspectis allegationibus & probationibus, probabilior iurique conformior est, 1. Quia iudicis officium est partibus litigantibus sententiam dicere secundum merita causæ: est autem per se notum, eam litigantium partem, quæ causam suam in iudicio secundum leges & rationes probabilius defendit, potiore iure mereri. Ergo.

Nota. Iudicem non secundum benevolentiam
iudicare

iudicare debere iuxta regulam 12. in 6. In iudicio non est acceptio personarum habenda. 14.

Quod si causæ & rationes hominum litigantium æqualis sint, tunc iudex allegare potest eam ad superiorem vel arbitros partium consensu statuere, vel compositionē suadere, vel vni dimidiū, alteri alterū dimidium iuris aut rei, de qua lis est, adiudicare.

Probabilior verò causa ceteri debet illa 1. cui lex eo loco recepta assistit. Nam *iudex in mandatis habet, vt secundum leges iudicet.* l. nemo. C. de sentent. Adde iudicem defectum scientiæ advocatorum & litigatorum supplere posse ac proferre, quod scit legibus ac iuri publico convenire, iuxta Abb. in c. Raynutius, num. 11. de testam. vbi ait. *Vbicunq; aliquod ius ex deductis in iudicium competit parti, licet pars ignoret, potest & debet Iudex ex officio supplere, cum ipsi notorium sit.* Quæ ad facta pertinent, illa ex notitia proferre debet, quæ ex actis & instrumentis accepit.

2. Quam loci consuetudo tuetur, iuxta l. 1. C. quæ sit longa consuetudo. Nam in dubio *Optima est legum interpretis consuetudo.* leg. si de interp. ff. de legib.

3. Quam Doctores eo causarum genere bene periti communiter sequuntur. 4. Quam firmiter rationum momenta stabiliunt. 5. Si cætera paria sunt, benigniora proferri debent, iuxta reg. 56. ff. *quod promissori favet, vt in casu dubio minus astringatur.* Item, quod fidei & Religioni, atq; animæ salutem conducit: nam tales causæ, quam maximè favorabiles esse solent, *summa enim ratio est quæ pro religione facit,* l. sunt personæ. ff. de religiof. Præterea, *cum partium iura obscura sunt, Reo potius favendum est quam Actori.* reg. 11. in

6. Quare Actore non demonstrante, Reus absolvi debet,

debet, non quidem pronunciando ipsum innocentem esse, sed crimen de eo demonstratum non fuisse.

De Advocato.

NOta. Hæc quæ de Iudice dicta, de Advocato 17
dici non possunt, quia Advocati officium non est definire, seu ius dicere inter partes contendentes, sed parti vni litigantium assistere. Consequenter si Advocatus causam clientuli non manifeste iniquam, sed probabilem iudicet, licite eius causam suscipit, etsi causam adversariam probabiliorem, & facilius obtinendam arbitretur. Nam quotiescunq; causa dubia seu controversa est, permittitur parti litem cum adversario contestari; atque propositis iuribus ac rationibus suis, iudicis dirimentis sententiam postulare. *Potest autem quis per alium, quod potest facere per seipsum. reg. 68. in 6.* Nam ideo iura Advocatum permittunt, ut sit vicarius partis litigantis.

Cæterum Advocatus causam dubiam suscipiens, 18
debet 1. inspicere diligenter causæ æquitatem, & si iniustam comperiat, non suscipiat patrocinium, alioquin tanquam concausa ad compensationem damni parti læsæ obligatus erit. 2. Ut sincere aperiat clienti, quantam probabilitatem & spem victoriæ obtinendæ habeat, alias si spe inani & sumptibus frustraneis clientem involuat, ad compensationem damni obligatur. 3. Ut paratus sit abstinere & clienti significare, quam primum in progressu litis iniuriam deprehenderit.

His adde 1. Si bonâ fide & probabili ignorantia 19
ductus Advocatus causæ patrocinium suscepit,
& po-

& postea ex noua causa, V. C. propter instrumentum repertum, vel clientuli confessionem, causæ iniquitatem deprehendit, salarium nihilominus peti potest, secus si ob imperitiam causæ iniquitatem non cognouit.

Adde 2. quamvis absolute loquendo talis deprehendens iniquitatem causæ, quam defendendam suscepit, possit eam derelictâ parti adversæ operam præstare, dummodo secreta quæ cum expresso, vel tacito reticendi pacto accepit, non aperiat; tamen plerunque id scandalo non carer, ideoque dissuadendum, nec à magistratu permittendum 16.

- 20 Adde 3. Quod peccet Advocatus, sicut & Iudex vel Consiliarius, si intellecto, quod pars vna litigantium causam iniquam habeat, auctores sunt transactionis faciendæ, cum alterius partis damno, quandoquidem transactio solum in causa dubia intervenire debet.

De Iure dubio Proprietatis.

- 21 **S**I bonæ fidei possessori superveniat dubium, num res sua sit, & post diligentem veritatis inquisitionem, nihil certi cognoscere possit, licite eam retinet, imò & absomit, & qui tali possessori in dubio rem aufert, peccat ac restituere debet. 16.

Sed licet postea alienam fuisse demonstretur, non amplius tamen obligatur, quam inde locupletior factus Prob. Assertio; nam in pari causa possessor potior haberi debet reg. 170. ff. siue in pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis. reg. 65. in 6.

Quod si bonæ fidei possessor speculative probabilius iudicet, rem alterius esse, dum tamen moralem

lem certitudinem non habet, ad nullam restitutionem obligatur. Non tenetur aliquis iure possessionis suæ seipsum privare ante omnem iudicis sententiam, nisi constet rem ad alterum pertinere. Vt S. Augustinus, Bonæ fidei possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum: cum vero scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei possessor perhibebitur. Dum vero partium iura obscura sunt, ordinariè loquendo, est præsumptio pro possessore. 17.

Secundo, Qui ab initio dubius fuit, & ideo non bonæ fidei possessionem rei nactus, debet eam restituere, saltem secundum proportionem dubij iuris, quod alter in illa re habere videtur. Qui enim rem aliquam accipit, dubitans utrum accipiendi ius habeat, is malæ fidei possessor est: igitur durante hoc dubio, possessio illi suffragari non debet.

De Dubio valoris Matrimonij.

Dubitans de matrimonij contrahendi valore (quia V. C. certum nuncium de morte coniugis non accepit) abstinere cogitur, ob favorem sacramenti, ne invalidè administraretur, & ob hoc principium; Malæ fidei contractum iniuri, possessionemque inchoari ab eo, qui ab initio dubitat, num contrahendi ius habeat. Quare qui ita malæ fide contraxit, durante dubio, reddere, sed non petere debitum potest.

Quod si vero post matrimonium bonæ fide contractum superveniat dubium, de illius valore, licite potest petere debitum. Nam dubium superveniens bonæ fidei possessori obesse non debet.

De

De Iure belli in causa dubia.

25 **E**Xorto inter Principes dubio de iure proprietatis, potior est causa possessoris bonæ fidei. Sin longè probabilius iudicetur, ad alterum rem pertinere, tunc possessor in transactionem consentire debet: alioquin bellum contra eum geri potest, si partes contendentes iudicem superiorem non habent, Quod si verò possessor dubius superiorem iudicem habeat, tunc, antequam condemnetur, nihil restituere tenetur, dummodo actor impeditus non sit, quo minus, si velit, iudicio contendere possit: possessor etiam iustæ sententiæ superioris sui stare paratus sit.

26 Si neuter contententium rem bonâ fide possideat, tunc vnus alterum mutuo consensu ad transactionem cogere potest, vt dividantur omnia proportione dubij iuris, quod cuiq; competere videtur. Quod si iustæ huic transactioni & petitioni alter satisfacere recusset, iam iniustus esse incipit, ideoque bello peti potest.

27 Per accidens, videlicet ob ignorantiam fieri potest, vt bellum ex vtraq; parte formaliter iustum sit, vt si partes post exactam causæ discussionem iudicio discrepent: & vna quidem arbitretur, certò sibi rem debitam esse, altera vero sibi; Quo casu alteram quidem partem necesse est decipi: Si tamen error invincibilis, & non ex pravo affectu ortus, sit, fieri potest, vt bellum vtrouque iustum sit. 20.

Qui in aliquo regno subditi sunt, si de aliqua re contendant, debent stare sententiæ Regis, vel præiudicis Regni, ideoque inter tales ordinarie bellum gerere non potest.

§. IV.

§. IV.

De dubio & questione Facti.

Dubium facti v. c. cum quæritur vtrum quis sit²⁹
 24. annorum, potius speculativum est quam
 practicum, quia per eam quæstionem directe non
 quæritur, vtrum operatio licita, V. C. tamen si pro-
 babile, quod aliquis 24. annorum, non tamen sequi-
 tur, quod liceat statim illi Presbyteratum accipere;
 sed eiusmodi quæstiones circa factum, aut qualita-
 tem facti ex principijs resolvi debent. 21.

NB. *Factum in Dubio ordinariè* (in rebus odiosis) non³⁰
 præsimitur, sed demonstrari debet, l. in bello. §. factæ, ff.
 de captivis. cui affine est illud l. 2. ff. de probat. *Ei in-*
cumbit probatio qui dicit, seu affirmat aliquid factum,
 non qui negat; intellige, nisi præsumptio potius sit pro
 affirmante, factum aliquid fuisse. Quo pertinet illud
 Mascardi Vol. 2. ff. de probat. *Factum in dubio præsu-*
mitur, si illud de iure faciendum erat, quia maius est, si
 existimemus aliquem munus suum rectè obijisse, at-
 que in eo quod egit, nihil necessarium omisisse. V. C.
 si constet alienationem aliquam factam esse, in du-
 bio præsumitur, omnem necessariam solemnitatem
 adhibitam, ita, si constet hominem vouisse Deo ali-
 quid, præsumitur sufficientem adhibuisse delibera-
 tionem, quia id natura in est, vt homo deliberatè a-
 gat.

NB. In dubio an aliquis votum ediderit, aut ho-³¹
 mini promiserit, non debet censerì obligatus. Sin-
 verò constet promissionem factam, sed dubitetur,
 an ei satisfactum, stat præsumptio pro obliga-
 tione. Prior pars probatur, nam factum in du-
 bio non præsumitur, sed demonstrari debet.

Et hic etiam locum habet regula, *Nemo solvere cogitur, antequam monstretur esse debitor.* Posterior probatur. Nam executio voti, alteriusve obligationis est aliquid facti, quod in dubio non praesumitur.

Cæterum si quis probabilius esse arbitretur, ad eoque opinetur se votum executum fuisse, seu hoc absoluisse, immunis est ab obligatione, eo quod in moralibus sæpe certitudo haberi non potest, neque in talibus conscientias nimis gravare oportet.

32 In dubio non praesumitur aliquem actum, V. C. donationis, legati intervenisse: si autem constet actum esse, praesumptio est pro valore eius.

33 Qui dubitat, utrum 21. annorum, non tenetur ieiunare.

34 Si dubium est, utrum pubes fuerit adolescens cum votum edidit, à patre vel tutore cassari potest. Nam hæc ætatis mutatio est quid facti, quod non praesumitur, donec probetur. Accedit, quod in dubio superior non sit spoliandus iure suo.

35 Dubitans utrum 25. annorum, debet abstinere à presbyterio, partim quia factum in dubio non praesumitur, partim ob reverentiam Sacramenti, ne contingat hominem, cum legitimæ ætatis defectu, contra sacros canones ordinari. 22.

36 Dubitans an dies ieiunij transacta, seu nocturnum medium sit, non potest carnibus vesci. Dubitans vero, utrum sequens dies ieiunij cœpta sit, pergere potest vescendo donec certior fiat. Et quod talis non obstante illo dubio, postera die licite sacrificet, aut communice, non est improbabile. Secundo. Quia lex Ecclesiastica de ieiunio communicantium, non videtur tam arctè constringere conscientias in casu dubio, ut si quis dubitet, an dentibus masticans, de-

gluti

glutiverit, &c. alia vero ratio est, si dubitetur de eo, quod ad substantiam Sacramenti pertinens ab Ecclesiæ voluntate non dependet.

Qui dubitat, vtrum peccatum mortale confessus fuerit, debet illud confiteri. 37

Dubitans an peceaverit mortaliter, debet ^{confiteri} quia tutior pars eligenda est in re favorabili, & animæ saluari. 23.

In dubio, vtrum censura contracta sit, benignior pars præferenda est. Sin verò constet contractam censuram, in dubio non præsumitur absolutionem datam esse. Ratio prior est, quia (in odiosis) delictum opere consummatum esse, atque exinde pœna consequens, in dubio præsumi non debent. Hinc reg. 167. ff. *Favorabiliores rei potius, quam actores habentur.* Reg. 15. in 6. Odia restringi, favores convenit ampliari. Probat. posterius ex Sanchez & Abb. in cap. proposuit, num. 4 de cleric. excomm. donec probeatur sublata. arg. reg. in 6.

In dubio iuris nemo censetur irregularis, sed neque in dubio facti, exceptâ irregularitate ex homicidio iniusto. Prob prius, Vbi dubitatur de culpa non est deferenda pœna, *satius enim est impunitum relinqui factinus innocentis.* quam innocentem condemnare, iuxta l. absentem ff. de pœnis. Et in cap. is qui, de sent. excom. in 6. ad crimen incurrendum, requiritur, vt in iure expressum sit, cum autem ius dubium satis expressum non sit, ergo in dubio iuris, non incurritur irregularitas. 24.

Quod attinet dubium commissi homicidij ceteri debet dubitans in vtroq; foro irregularis, est communis sententia & fundatur in constitutione Pontificum, qui ob periculum specialis indece-

tiæ, si forte postea innotescat, homicidam ad sacrum altaris ministerium accessisse, in tali dubio abstinendum esse decreverunt, c. significanti.

Quod attinet alia dubia V.C. vtrum legitime sim natus, vtrum vxor virgo accesserit maritum, potest & clericus fieri, quia in iure dubia illa non expressa. 24.

NB. In dubio nemo condemnandus, in pœnis benignior interpretatio facienda.

40 Qui rationabiliter opinatur, quamvis non sine formidine oppositi, se hominem non occidisse, mortaliter non peccasse, aut peccatum confessum esse, practicè securus esse potest, quia in tali casu, cum ob humanæ naturæ imbecillitatem, maior certitudo haberi non potest, satis est sequi verisimiliora. Quod si verò agatur de valore sacramenti necessarii, maior necessitas requiritur ad hoc, vt cum rationabili formidine partis oppositæ operari licet. 25.

Puer Baptismum petens, de quo dubitatur, vtrum vsum rationis habeat, Baptizari debet parentibus reluctantibus infidelibus, si periculum in mora sit: sed & vice versa, si parens talem puerum Baptismo offerat, ipse verò reluctetur. Quia in dubio inclinandum est in favorem fidei & religionis: sed sub conditione; si capax es, ego te baptizo. 25.

42 Interdum verò ex diuersis principiis, pro vtraque quæstionis parte rationes probabiles occurrunt, vt discerni non possit, quarum maius momentum sit. V.C. Si in vtramque partem æquale rationabile dubium sit, vtrum pecuniarum debitor illas soluerit, nec ne; quæstio est an hoc casu ad solutionem integram teneatur. Quod teneatur prob. Quia factum in dubio

dubio non præsumitur, & creditor actione sua in dubio privari non debet. Quod non teneatur probatur, quia æquitas non patitur, ut debitor sine culpa sua magno periculo subijciatur bis solvendo debitum, Creditor autem, qui & ipse, ut pono, tale dubium non diffiteretur, nullo periculo expositus sit.

C A P. VI.

De Conscientia scrupulosa.

Scrupulus est vana apprehensio, & hinc ortus timor, peccatum alicubi esse, ubi non est, oritur ex naturæ infirmitate, pusillanitate & Melancholia. 26.

Remedia contra scrupulos, 1. Consultum est ex certa conscientia contra scrupulos operari, 2. nunquam iudicare se consensisse in peccatum mortale, nisi id certo deprehendat. 3. Ea solum confiteatur, quæ certa cognoverit. 4. Confessarium non de quibuscunq; scrupulis consulat, sed sæpe proprijs rationibus ac regulis à Confessario præscriptis utatur. 5. Cum primum animo scrupulus exoriat, prudenter aliqua ratione rejiciat. 6. Confessiones non repetat, sed confessario acquiescat. 7. Quod aliorum bonorum virorum vita & consuetudo alijs possit esse vivendi regula. 8. Nolle, quod præcepta, affirmativa & positiva, de ieiuniis, horis Canonicis &c. non secundum rigorem, sed secundum epieikian intelligenda sint. 9.

Sentire de Domino in bonitate & simplicitate cordis. Sap. 1. 28.